

Delven in ons koloniale verleden: het KNIL en zijn landaarden

J. J. Nortier

kolonel der infanterie b.d.

Wanneer wij de militaire geschiedenis uit de laatste decennia van ons koloniale verleden tot haar recht willen doen komen, mogen daarbij zeker de bevolkingsgroepen die deel uitmaakten van de militaire organisatie niet worden vergeten. Wie waren de mensen achter de wapens en welke eigenschappen hadden zij of schreef men aan hen toe?

De lezer die nu een wetenschappelijke verhandeling op etnologisch of sociologisch gebied verwacht komt bedrogen uit. Het gebodene beperkt zich tot een algemene beschouwing over de landaarden van het KNIL. De gegevens komen vrijwel geheel uit het vooroorlogse, op de KMA gebruikte „Leerboek der militaire aardrijkskunde en statistiek”, geschreven door kapitein der infanterie NIL N. L. W. van Straten (het werk is van 1931 en het predikaat „Koninklijk” werd later verleend). Ook de opvattingen van dit leerboek werden in grote lijn aangehouden. Zij geven blijk van veel waardering voor de hele bonte bevolking waaruit het KNIL bestond.

Ondanks het algemene karakter van deze bijdrage komen wellicht enkele vergeten of onbekende feiten naar voren. Het is nog niet zo lang geleden dat de kennis van de gemiddelde Nederlander niet verder reikte dan de gedachte „in Indië wonen allemaal zwartjes”; bijna onuitroeibaar is de me-

ning „het hele KNIL bestond uit Ambonezen en een paar Nederlanders”.

Enkele cijfers

Tot goed begrip van het hierbij afgedrukte overzicht (daterende uit 1929) diene dat met „Europeanen” werden bedoeld Nederlanders en daarmee gelijkgestelden. Ook de Indonesische officieren vielen onder deze categorie. In de officiële sterkteopgaven was het gebruikelijk zowel Menadonezen als Ambonezen samen te vatten onder het begrip „Amboinezen”. Mogelijk dat deze gewoonte heeft geleid tot het volkomen op de achtergrond raken van de grote groep Menadonese militairen.

Opgaven uit latere tijden, inzonderheid die van kort voor de Tweede Wereldoorlog, zijn veel minder compleet. Zij geven ook niet de landaardsgewijze onderverdeling. Een overzicht van 1937 geeft 5100 Menadonezen en 4000 Ambonezen. Vrijwel steeds vormden de Menadonezen de sterkste groep.

In 1941 was de sterkte van het beroepsleger rond de 35.000 man, waarvan 80% Indonesisch.¹

Europeanen

Evenals in alle koloniale legers vond men het Europese element onmisbaar. Onmisbaar, zowel voor de kaderfuncties als voor het vormen van een onder alle omstandigheden betrouwbare kern, een tegenwicht voor het altijd sterkere inheemse contingent. Indië zelf, d.w.z. de Indo-europese bevolkingsgroep, leverde een kwantum Europese beroepsmilitairen. De grote leverancier was Europa. In de pacificatietijd kon de behoefte niet door Nederland alleen worden gedekt. Het tekort werd toen aangevuld met buitenlanders, vooral Duitsers.

¹ Sterkteopgaven van het KNIL zijn te vinden in: H. L. Zwitzer — Enkele gegevens over krijgsgeschiedenis en gevechten onder de Europese militairen van het KNIL gedurende de oorlog in de Pacific. *Med. Sie Krijgsgesch.* KL, dl I, 1e afl. Den Haag (1978).

De sterkte van het KNIL in 1929

Europeanen (officieren, onderofficieren en overigen)	6.734	(18 %)
Javanen (beneden de rang van officier; hetzelfde geldt voor de andere landaarden)	16.783	(45 %)
Menadonezen	5.600	(15 %)
Ambonezen (toen Amboinezen genoemd)	4.314	(12 %)
Soendanezen (West-Java)	1.787	(4,7%)
Timorezen	1.406	(3,8%)
Maleiers (Sumatranen, niet van Atjeh, voornamelijk Bataks)	234	(0,6%)
Madoerezen	141	(0,4%)
Boeginezen (Celebes)	108	(0,3%)
Atjehers	96	(0,2%)
Chinezen	1	
Totaal	37.294	

Het van over de grenzen komende aantal liep langzamerhand terug van 21% in 1900 tot 2% in 1928. Bewust ging men het aantal vreemdelingen beperken, eensdeels omdat men het dienen in Indië een specifiek Nederlandse zaak vond en anderdeels omdat men zich niet zeker achtte van de betrouwbaarheid der buitenlanders bij een oorlog tegen een buitenlandse vijand.

Het percentage Europese beroepsmilitairen beneden de rang van officier bedroeg in 1887 87%, in 1915 20% (een gevolg van de oorlog in Europa) en is daarna nooit meer boven de 20% gekomen. De onverantwoord geachte daling bracht vele gemoeieren in beweging. In de Eerste Wereldoorlog vond men het percentage dermate klein dat invoering van de militieplicht voor Europese ingezetenen het gevolg was.

Als vechtsoldaat stond de Europeaan goed aangeschreven. Hij was weinig vatbaar voor paniek en door zijn voorbeeld een goede stimulans voor de inheemse soldaten. Aan de andere kant, een toonbeeld van tevredenheid was de Europese militair evenwel geenszins, met name niet in het garnizoen.² „Jannencompagnieën” — bij de infanterie waren de Europeanen in aparte compagnieën ondergebracht — golden als lastig. Tot vrij kort voor de Tweede Wereldoorlog was de maatschappelijke positie van de „Jan” weinig benijdenswaard: hij leefde in een eigen wereld, geheel afgescheiden van het Europese en Indonesische bevolkingsdeel, met alle nadelen van dien. Drankmisbruik en venerische ziekten waren in het verleden geen onbekende zaken. De Indische Nederlander, hoewel tot de „Jannen” gerekend, leefde minder uitbundig dan de reguliere „totok”soldaat en vormde in het militaire milieu weer een aparte groep.

Een van de karakteristieke tangsi(kazerne)toestanden was het concubinaat, de huishoudster in de kazerne. Dat was een maatschappelijk verschijnsel dat zich niet uitsluitend tot de tangsi beperkte en dat men zeker niet alleen met Nederlandse, westerse, ogen moet bekijken. Door de moderne bril gezien — Sarina als het lustobject van de uitbuiters — doet men niet alleen Nederlanders onrecht maar ook Sarina's. Een groot aantal van de als concubinaat begonnen verbintenissen leidde tot gelukkige huwelijken. Een nadeel van het concubinaat was de kans op verpaupering van soldatenkinderen wanneer, bij een meer losse verbintenis, de vader naar elders vertrok. Een voordeel was dat de in concubinaat levende militairen tot een veel regelmatigere leven kwamen. De huishoudster hoorde

typisch bij het oude Indië en was bij het begin van de Tweede Wereldoorlog al nagenoeg verdwenen.

Javanen

De Javaanse beroepsmilitair kwam voornamelijk uit Midden- en Oost-Java, niet zozeer door de soldateske eigenschappen of de aangeboren liefde voor het vak als wel door de armoede in die streken. Het kazerneliedje „Adoeh, adoeh, habis doewit djoeal kepalamoe” (ach, ach, als je geld op is verkoop (dan maar) je hoofd (aan de „kompeni”)) ontstond niet voor niets. Een tweede oorzaak lag in de pressie van inheemse hoofden en van de familie van de rekrute. Beide waren niet afkerig van een deel van het handgeld. Multatuli in zijn Vrije Arbeidsbrochure van 1862:

De Javaan staat niet op, plant niet, oogst niet, dan op een wenk van de man die niets draagt (de hoofden. JN).

Tot ver na het Indië van Multatuli gaf de gewone man met graagte stoffelijke bewijzen van respect aan zijn hoofden. De priajati's (Javaanse aristocratie) waren zeer machtig.

De rustige en volgzame Javaan stond bekend als een gemakkelijke soldaat in het garnizoen. Eeuwen van overheersing — van zijn eigen hoofden wel te verstaan — hadden hun stempel op de volksaard gedrukt. De in de kazerne geboren en getogen soldatenkinderen bleken daarentegen minder doctiel dan de regelrecht uit de desa gerecruteerde Javanen.

De vele „Kromo's” verrichtten hun dienst naar behoren en omdat het nu eenmaal moest. Zij misten de levendigheid van bijvoorbeeld Madoerezen en Ambonezen. De Javaan was, vrij tenger van bouw, fysiek minder sterk. Dat leidde o.a. tot invoering van karabijnen en aan de lichaams lengte aangepaste lichte mitrailleurs (karabijnmitrailleurs). Over de militaire waarde te velde oordeelde men verschillend. In vele acties tegen de binnenlandse vijand bewees de Javaan echter een goed bruikbare gevechtssoldaat te zijn, al moest worden gerekend met zijn neiging in moeilijke omstandigheden het hoofd te verliezen. Zeer belangrijk werd daardoor het voorbeeld van de Europese soldaten en kaderleden: „wanneer oom voorgaat, volgen zij”.

Menadonezen

Toen het Ambonese bevolkingsdeel niet voldoende rekruten kon opleveren, vond men onder de be-

² Citaat *Militaire aardrijkskunde en statistiek*.

De voornaamste landaarden van het KNIL: v.l.n.r. Javaan, Ambonees, Menadonees (foto uit de jaren '20)

woners van de Minahassa, het noordoostelijke deel van Celebes, toekomstige soldaten die zonder meer met de Ambonezen konden worden gelijkgesteld. Overigens moet men zich geen grote voorstelling van het aantal Ambonezen maken: in 1854 bedroeg dit 1744 (tegen 14.628 andere Indonesiërs), in 1882 waren het er 970 (tegen 14.014 andere landaarden) en in 1915, samen met de Menadonezen die toen al lang hun intrede in het leger hadden gedaan, 4697.

De Menadonees is wat zwaarder en grover gebouwd dan de Ambonees en vooral zijn minder scherpe gelaatstreken en lichtere huiskleur onderscheiden hem daarvan. Het uiterlijk van de Minahasser doet iets Japans aan en het is niet onwaarschijnlijk dat in lang vervlogen tijden immigratie van Japanners naar dit deel van Celebes heeft plaatsgevonden. De meerderheid van de Menadonezen beleeft de christelijke godsdienst. Dat, met het hoge onderwijspeil in de Minahassa (eens de twaalfde provincie van Nederland genoemd) vergemakkelijkte zijn aanpassing en opleiding. De Menadonees is levendiger dan de Javaan, zonder het uitbundige van de Ambonees. Zijn aard is wat terughoudend, iets wat door sommigen abusievelijk werd uitgelegd als een zekere mate van onbetrouwbaarheid. Menadonezen waren bij de infanterie ingedeeld in afzonderlijke compagnieën en zij genoten evenals de Ambonezen een voorkeursbehandeling. Bij de andere wapens bestonden gemengde afdelingen.

De trots van de Menadonees op zijn rechten en de hem toegezwaaide lof leidden soms tot overgevoeligheid en aanmatiging. In het garnizoen behoorde

hij tot de zeer goede soldaten. De oudere Menadonees „oom” had een groot overwicht en diens voorbeeld was van veel invloed. De Menadonees bleek ook goed met paarden te kunnen omgaan, zodat hij eveneens voor de bereden wapens een welkome aanvulling vormde. Te velde was hij een goede en dappere soldaat.

In 1892 werd, ter versterking van het Menadonese element, een proef genomen met Sangirs en Talauers, bewoners van de eilanden ten noorden van de Minahassa. Deze proef slaagde en deze nieuwe groep werd nadien geheel gelijkgesteld met de Minahassers.

Ambonezen

Zoals eerder opgemerkt, omvatte de militaire term „Amboinees” de eigenlijke Ambonezen met de Minahassers en de bewoners van de Sangi- en Talau-eilanden (Menadonezen). Dezerzijds wordt het aldus gemaakte onderscheid aangehouden en worden onder Ambonezen verstaan de bewoners van Ambon en de omliggende eilanden.

Evenals de Menadonees was de Ambonees in afzonderlijke compagnieën ondergebracht en hij genoot een voorkeursbehandeling. Ook de Ambonezen waren voor het merendeel christenen. Dat wij dit niet met westerse maatstaven moeten meten en niet zonder meer de Nederlandse religieuze denktrant aan de Ambonees kunnen toeschrijven, ligt wel voor de hand.

De Ambonees is langer dan de meeste Maleise rassen, slanker dan de Menadonees, vrij donker van

huidskleur en met scherpe gelaatstreken, dikwijls zelfs een „semitisch” gebogen neus. Huidskleur en krulhaar wijzen op een verwantschap met de bewoners van Nieuw-Guinea.

De Ambonees was jager en visser van beroep en had een krijgshaftig voorkomen dat vaak werd geaccentueerd door een martiale knevel. Het ras gold als sterker en vlugger dan de overige Indonesiërs; echter minder taai, en gevoeliger voor klimaatsinvloeden. De Ambonese trots compenseerde dit volkomen. Het KMA-leerboek vermeldt:

De Amboinezen zijn levendig van aard, trots en hooghartig; zij laten zich zeer voorstaan op hun nationaliteit. Zij tonen een veel meer ontwikkeld eergevoel dan de Javaanse soldaten, boven wie zij zich trachten te stellen. Ook tegenover de Europese militairen nemen zij graag een zeker standpunt in. Het een en ander is wel eens oorzaak geweest van vechtpartijen tussen de militairen van verschillende landaarden. In aanmerking nemend dat de meeste der tegenwoordige Amboinezen (men realiseert zich dat dit citaat voor 1931 werd geschreven. JN) in de kazerne of in soldatenkampen op Java zijn geboren uit gemengde huwelijken met Javaanse vrouwen, mag men hun militaire waarde niet overschatten. De Amboinees heeft een zeer goed militair verleden, waarop de landaard met recht trots mag zijn, maar men heeft hem dit ook te duidelijk laten merken, waardoor hij vrij aanmatigend is geworden.

In het garnizoen was de Ambonees leergierig en ondernemend. Gewoonlijk kon hij al lezen en schrijven, wat ook zijn opleiding tot kaderlid vergemakkelijkte. Oudere Ambonese soldaten hadden een groot overwicht; een berisping van een oude oom in het bijzijn van jongere militairen kon de hele sfeer in de compagnie vertroebelen.

De Ambonees voelde zich aangetrokken tot het soldatenbedrijf, hij droeg zijn uniform zeker niet alleen om materialistische redenen. Het was zijn trots een goede soldaat te zijn. Officieren en kaderleden die zijn vertrouwen hadden volgde hij blindelings. Te velde bewees hij tot de besten te behoren. Wat onverwacht voegt het leerboek daaraan toe:

Het slapen op post (ook een Menadonese ondeugd. JN) komt echter bij de Amboinezen veel voor. Zelfs hun overigens zo hoog plichtsbeseft en hun volkomen kennis van de grote betekenis, die de schildwacht te velde heeft, kunnen hem hiervan niet weerhouden.

Soendanezen

De Soendanese rekrute was afkomstig uit de Soendalanden in West-Java. Het Soendanese ras werd gezien als het meest oorspronkelijke overblijfsel van de oudste bevolking op Java.

Soendanezen, lichter van kleur dan de Javaan, zijn klein van gestalte, gedrongen en gespierd, taai. Zij toonden zich weinig gevoelig voor klimaatsinvloeden. Hun levenswijze was sober, hun volksaard levendiger en minder gedwee dan de Javaanse. Hun waarde als soldaat werd gelijkgesteld aan die van de Javaan.

Timorezen

De Timorese soldaat, afkomstig van Timor en de omliggende eilanden, deed zijn intrede bij het (K)NIL rond de eeuwwisseling.

De Timorees is donker van huidskleur, wat kroesharig, groter dan de Javaan en levendiger van aard. Hoewel niet bijzonder gespierd, is hij krachtig van gestel. Een onvermoeibare loper, vooral in bergterrein. Hij behoort tot een overgangsras, staande tussen Maleiers en Papoea's. Met dit laatste volk heeft hij een zekere nieuwsgierige onbescheidenheid gemeen.

De Timorezen waren een roerig volkje, van nature krijgshaftig en wreed. Onderlinge vetes tussen de stammen kwamen veel voor en van jongs af was de Timorees bekend met het gebruik van wapens. Een groot deel van de bevolking was gekerstend. Oude volksgebruiken leefden sterk onder het christelijke vernisje; zo was de Timorees erg bijgelovig. In het garnizoen voldeed hij goed. Zijn lagere graad van ontwikkeling had wel tot gevolg dat de opleiding veel tijd vereiste. Timorese ondeugden waren dobbelen, gebruik van sagoweer (palmwijn) en onzindelijkheid.

Te velde was de Timorees een goed bruikbare soldaat. Militairen met ervaring vonden hem de evenknie van de Ambonees en Menadonees:

Indien de werving krachtig ter hand wordt genomen, zullen — naar veler oordeel — de eilanden van de Timorgroep een tweede Ambon kunnen worden.

Maleiers

Hieronder begreep men de bewoners van Sumatra, met uitzondering van Atjeh. Deze categorie omvatte voornamelijk Bataks. De resultaten met dit ras bleven beneden de verwachtingen, zodat de werving in 1923 werd stopgezet. In 1929 ging men weer over tot het in dienst nemen van leden van deze bevolkingsgroep, omdat men meende dat de eertijds gerecruteerde Bataks uit de minder goede elementen waren voortgekomen. De aantallen Maleiers (Bataks) in het (K)NIL bleven echter zo laag dat over de militaire resultaten met deze bevolking weinig valt te zeggen.

Madoerezen

De bewoners van het eiland Madoera behoren tot het Maleise ras, waarschijnlijk van Javaanse en Soendaneze oorsprong. De werving heeft op dit eiland nooit veel succes gehad.

De Madoerees is krachtiger gebouwd dan de Javaan en donkerder van huidskleur, allesbehalve zachtmoedig, en zelfbewust. Tussen Madoerezen en Javanen bestond een ware rassenhaat.

Evenals de Javaan beleed de Madoerees de mohammedaanse godsdienst. Van nature een zwerver en zeevaarder, was hij zwerflustig: een paar dagen totaal verdwijnen was in het garnizoen geen uitzondering.

Te velde voldeed hij goed. Angst kende hij weinig dank zij zijn volledig accepteren van de onvermijdelijke dood.

Boeginezen

Een bevolkingsgroep afkomstig van Zuid-Celebes, althans voor zover dit de plaats in het leger betreft. De Boeginees is wat groter dan de Javaan, niet erg donker van huid. Zeeman (dikwijls zeerover) of jager van beroep zijnde, was hij rusteloos en kon moeilijk wennen aan een regelmatige levenswijze. Boeginezen stonden bekend als driftig en wraakzuchtig. Een moord bezorgde hem weinig gewetensconflicten, dieverijen (in het oude Indië was „rampassen” toch dikwijls een nationale volkssport, zoiets als stropen in sommige delen van Nederland) beschouwde hij niet in het minst als oneervolle bezhigheden.

De Boeginees was mohammedaan, maar zonder veel religieus fanatisme.

De ervaringen met het kleine aantal Boeginezen waren niet bijzonder gunstig. Zij waren lastig in het garnizoen: onwettige afwezigheid, vrouwenperkara's, vechtpartijen, dobbelen, drinken en opiumschuiven. Een paar maal is overwogen de werving geheel stop te zetten.

Als goede ruiters werden de Boeginezen wel bij artillerie en cavalerie gebruikt. Maar hun rusteloze aard en ruwe manier van omgaan met de paarden had tot gevolg dat aan deze indeling een einde kwam.

Voor zover Boeginezen te velde werden ingezet, bleken zij wel te voldoen.

Atjehers

Theoretisch kon de Atjeher een goede soldaat wor-

den. De Atjehoorlogen hadden bewezen dat hij dapper en ondernemend was.

Evenwel (zegt het leerboek) staan hier tegenover een aantal eigenschappen welke hem voor het leger minder geschikt maken, zeer zeker voor de vredesgarnizoenen. De Atjeher is nl. veelal onbetrouwbaar, dikwijls verslaafd aan opium, onzindelijk en bovendien behept met een aangeboren afkeer van gezag. Het schijnt dat de minder gunstige eigenschappen de doorslag hebben gegeven bij de militaire verrichtingen van deze landaard: de proef wordt nl. algemeen als mislukt beschouwd. In 1928 werd geen enkele, in 1929 één Atjeher aangenomen.

De landaarden in de oorlog tegen Japan

Een gedegen en rechtvaardig oordeel over de militaire prestaties van de diverse landaarden in de oorlog tegen Japan is in alle opzichten moeilijk. Zowel Nederland als zijn overzeese bezittingen waren niet op de oorlog voorbereid. Nederlands-Indië begon, natuurlijk wel als onderdeel van het totale Nederlandse beleid, te laat en onder ongunstige omstandigheden aan de opbouw van de verdediging. Bij het begin van de oorlog was het KNIL niet meer dan een politieleger, afgestemd op en geschikt voor het handhaven van de binnenlandse orde en rust.

Dat leger moest voor de eerste maal in zijn bestaan tegen een modern bewapende buitenlandse vijand optreden. Daarmee wil geenszins worden gezegd dat de voor 1941 uitgevoerde operaties gemakkelijk waren geweest of dat de overwinning daarbij al van tevoren zou hebben vastgestaan. De krijgsgeschiedenis bewijst het tegendeel. Verscheidene expedities moesten worden „overgedaan” omdat het de eerste keer, of zelfs meermalen, faliekant verkeerd liep. En het staat vast dat de functie van handhaver van inwendige orde en rust een specifiek stempel had gedrukt op de organisatie, doctrines, opleiding en mentaliteit van het leger.

Ongeacht de defensieachterstand zou zelfs een rijk land als Nederland nooit in staat zijn geweest het uitgestrekte gebied te verdedigen met uitsluitend beroepsmilitairen. Maar voor een ander legervormingssysteem, waarbij de massa van de bevolking zou worden ingeschakeld, was de tijd gewoonweg niet rijp.

De in Indonesië tegen de agressor geboden tegenstand bleef beneden de — ook veel te hoog gespannen — verwachtingen. Een groot aantal factoren speelde een rol bij het waarom. Voor de meeste onderdelen was het eerste gevecht tevens het laatste. Hier viel niets meer „over te doen” en

dientengevolge konden later, als er meer oorlogservaring zou zijn opgedaan, ook geen betere resultaten meer worden behaald en voor de geschiedenis geboekstaafd.

Vele tekortkomingen waren een rechtstreeks gevolg van omstandigheden die geheel los stonden van de meer of mindere militaire geschiktheid van de landaarden. Zonder de basis van een ideologie (in gunstige zin) is het ondoenlijk soldaten met moreel te kweken. En een ideologie waarmee de man zich zou willen identificeren, ontbrak ten enenmale. De Indonesische beroepsmilitair beschouwde de „kompeni” in feite slechts als een groot bedrijf, waarin hij werknemer was. Maakte dat bedrijf geen winst dan kwam zijn broodwinning in gevaar en was het plezier eraf.

Bij de beoordeling van de militaire waarde van onze niet-Europese militairen (alweer het leerboek van 1931) dient wel in het oog te worden gehouden, dat vooralsnog, de machtige drijfveren „vaderlandsliefde” en „nationaliteitsgevoel” (vindt men de woorden te ouderwets dan kan men ze vervangen door motivatie of ideologie. JN) bij de meesten van hen niet bestaan. Het zijn huursoldaten voor wie het soldaat-zijn een betrekking is als elke andere. Om goede soldateneigenschappen in deze lieden aan te kweken is het dus nodig, liefde voor de door hen gekozen loopbaan op te wekken en aan te wakkeren.

Na zijn aankomst in Australië gaf de latere legercommandant S. H. Spoor, toen kapitein generale staf KNIL, een kort oordeel over de verschillende rassen van het KNIL. Het rapport is „fris van de lever”, daardoor wat oppervlakkig: vele feiten waren Spoor nog niet bekend. Door zijn functie bezat hij evenwel een uitgebreide achtergrondkennis. Zijn verslag van maart 1942 geeft een visie die niet werd

vertroebeld door jaren eindeloos gepieker in krijgsgevangenschap, de basis voor alle andere verslagen. Ten besluite Spoor aan het woord latende ³:

De oorlogservaringen betreffende de verschillende rassen in het leger, hebben niet geheel aan de gestelde verwachtingen beantwoord . . .

De onderscheiden categorieën in het Indische Leger opgenomen militairen beschouwend, kan het volgende worden aangetekend.

Europeanen: vertoonden een hoog moreel, grote strijd-lust en aanvalsgeest en hebben dapper gestreden. Eveneens de onderdelen, waarvan de samenstelling een sterke Europese inslag vertoonde, zoals luchtdoelartillerie, vechtwagenverbanden, verbindingsdienst, luchtvaart.

Ambonezen: ten aanzien van de op grond van de Atjeh-ervaringen hoog gestemde verwachtingen ontrent de gevechtswaarde van deze groep militairen, zijn de resultaten teleurstellend geweest. In enkele gevallen weigerden Ambonese compagnieën te vechten en verlieten hun stellingen (Tarakan, Tangerang). Naar verluidt zou echter het reservekorps te Ambon (samengesteld uit oude, gepensioneerde beroepsmilitairen) uitnemend hebben gestreden (vergeleken met andere eenheden op Ambon wel, in absolute zin echter niet. JN).

Menadonezen: hebben over het algemeen voldaan. Bekend is, dat een Menadonese compagnie te Palembang en het reservekorps te Menado (samengesteld als hiervoor vermeld) met grote dapperheid hebben gestreden.

Javanen, Soendanezen: over het algemeen plichtsgetrouw, doch zeer gevoelig voor oorlogsindrukken.

Timorezen: geen gegevens.

³ Sie Krijgsgesch. KL 17/4 — Nota betreffende enige gelegenheden van politiek-militaire aard, verband houdende met de in Nederlands-Indië gevoerde oorlog. Melbourne, 31 maart 1942; S. H. Spoor, kap GS KNIL.

